

Latysheva V. The concept and types of social rural infrastructure: general overview of the legal regime

The article deals with the study of normative and legal acts regulating the social relations of rural development and making the appropriate legislative institution. It has been pointed out the ambiguous and inconsistent policy of state government bodies concerning the development of rural areas. The system of law in the social development of rural areas was substantiated. It has been suggested considering legal norms for social development as a sub-brunch in agrarian law. It has been determined that the relationship in this area have a specific subjective structure. It has been proved that the object of relationships should be considered as a social rural infrastructure. The concept of social infrastructure has been defined. The classification of components and directions of state support for rural development has been carried out. It has been shown that such support does not conflict with the requirements set by the WTO in the agricultural sector.

Key words: social rural development, social infrastructure, institute of legislation, on rural development, «green box» measures.

УДК 343.241

*Анастасія Сергіївна Макаренко,
доцент кафедри кримінального права
Національного університету
«Одеська юридична академія»,
кандидат юридичних наук*

УГОДИ ПРО ПРИМИРЕННЯ ТА ЇХ РОЛЬ У ФОРМАЛІЗАЦІЇ ПРИЗНАЧЕННЯ ПОКАРАННЯ

Парадигмально, при вирішенні питань пеналізаційного характеру, вітчизняна доктрина падає до дискреційного методу, широке застосування останнього є так званою «генетичною» рисою у розвитку кримінального законодавства України. Однак практика застосування закону на тлі відсутності/недостатності (а й інколи об'єктивної неможливості) чіткої регламентації правових реалій диктує скоректування законодавчого дискурсу щодо превалювання формального методу у пеналізації кримінальних правопорушень. Крім цього, динаміка кримінального права в аспекті ретрибутивної орієнтації законодавчих практик має наслідком новелізацію вітчизняного характеру з утвердженням позиції потерпілого як обов'язкового фактора у вирішенні питань публічного кримінально-правового характеру.

Питанням призначення покарання, співвідношення формальних та дискреційних засад у цій сфері, особливо стосовно введення нових інститутів, значення потерпілого як суб'єкта кримінально-правових відносин присвятили свої праці Ю. Баулін, А. Музика, Є. Полянський, В. Туляков, В. Тютюгін та інші вчені (праці деяких із них були використані при написанні цієї статті).

Спроба законодавця на утвердження паритетності публічного і приватного елементу у вирішенні питань визначення міри кримінально-правового реагування на вчинений злочин проявилася у введенні інституту угод про примирення або про визнання вини, з'ясування формального «заряду» якого та його вплив на елімінування суддівського розсуду становить мету цього дослідження.

Законом України № 4652-VI «Про внесення змін до деяких законодавчих актів у зв'язку з прийняттям Кримінального процесуального кодексу України» у Кримінальному кодексі України (далі — КК України) ст. 65 доповнена ч. 5 такого змісту: «У випадку затвердження

ви роком угоди про примирення або про визнання вини суд призначає покарання, узгоджене сторонами угоди». А тому необхідно звернути увагу на ті дискусійні питання, які виникли із впровадженням інституту угод про примирення та які повинні бути обговорені задля оптимізації вітчизняного законодавства.

Запровадження угод про примирення, зокрема в аспекті пеналізаційної практики, зміщує акценти кримінальної юстиції — з пунітивного на відновно-компенсаційний (ресторативний). Як зазначає В. Туляков, «коли держава не в змозі реагувати на перманентні порушення закону — працює не закон, а компенсаційні механізми... Звідси в теорії кримінального права з'являються посилання на кримінально-правові угоди» [1, с. 27]. У зв'язку з цим положення ч. 5 ст. 65 КК України слугуватиме розвитку інституту «згоди» потерпілого у кримінальному праві, яка генетично пов'язана з інститутом примирення як зняттям потерпілим «своїх претензій до особи, що вчинила злочин». Як справедливо зауважує А. Музика, «існує низка казок, зокрема, про охорону і захист прав та інтересів потерпілого у кримінально-правових відносинах...» [2, с. 161]. Напевно, на усунення цієї прогалини і спрямовані внесені зміни до КК України.

Відповідно до ч. 5 ст. 65 КК України та ч. 1 ст. 475 Кримінального процесуального кодексу України (далі — КПК України) за наявності угоди про примирення суд призначає узгоджену сторонами міру покарання. При цьому виникає питання про межі такого покарання. Як впливає з ч. 2 ст. 469 КПК України єдиним обмеженням є можливість укладення таких угод у провадженні щодо кримінальних проступків, злочинів невеликої чи середньої тяжкості та у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення. При цьому чи повинна така угода відповідати загальним засадам призначення покарання чи ні, не йдеться ні в процесуальному, ні в матеріальному законодавстві. Певне тлумачення механізму призначення покарання за наявності угод про примирення міститься в інформаційному листі Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ (далі — ВССУ) від 15 листопада 2012 р. № 223-1679/0/4-12 «Про деякі питання здійснення кримінального провадження на підставі угод». Зокрема, у п. 3 цього інформаційного листа вказано, що аналіз статей 65 і 75 КК України свідчить, що домовленості сторін угоди при узгодженні покарання не мають виходити за межі загальних засад призначення покарання, встановлених законом України про кримінальну відповідальність. У зв'язку з цим постає низка зауважень.

Як зазначає В. Тютюгін, приписи ч. 5 ст. 65 КК України про призначення покарання за згодою сторін розміщені услід за частинами 3 і 4 цієї статті, в яких сформульовані виключення із загальних засад про призначення у межах, встановлених санкцією статті Особливої частини (п. 1 ч. 1 ст. 65 КК України), за вчинений злочин. Така структура (побудова) ст. 65 КК України дає підстави передбачати, що приписи ч. 5 цієї статті також не можуть, мабуть, розглядатися у ролі окремої (самостійної) загальної засади призначення покарання, а є (як і положення 3 і 4 ст. 65 КК України) тільки своєрідним винятком із загального правила (вимоги), сформульованого у п. 1 ч. 1 ст. 65 КК України [3, с. 84]. Однак на підставі тлумачення, наданого у зазначеному вище інформаційному листі про необхідність відповідності узгодженого сторонами покарання загальним засадам призначення покарання (до такої позиції ми, власне, і приєднуємося), стає зрозумілим, що розміщення правила про призначення покарання за наявності угоди про примирення у ч. 5 ст. 65 не відповідає логіці архітекτονіки кримінального закону. А тому ця норма повинна бути виведена зі ст. 65 КК України.

Відповідно до ч. 1 ст. 469 КПК України угода про примирення може бути укладена за ініціативою потерпілого, підозрюваного або обвинуваченого. Домовленості стосовно угоди про примирення можуть проводитися самостійно потерпілим і підозрюваним чи обвинуваченим, захисником і представником або за допомогою іншої особи, погодженої сторонами кримінального провадження (крім слідчого, прокурора або судді). У такому випадку ми наштовхуємося на так зване «делеговане правосуддя», коли традиційно публічну функцію з вирі-

шення суспільних конфліктів у формі відправлення правосуддя, що пов'язана з існуванням судової складової державної влади, передано на розсуд особам, які професійно не наділені такими повноваженнями. Зокрема, розглядаючи проблематику визначення міри кримінально-правового впливу, виникає питання, як сторони можуть дійти згоди щодо певного виду і розміру (строку) покарання без прокурора та судді, особливо в тих випадках, коли вони не мають своїх захисників? Як можуть сторони, наприклад, призначити покарання відповідно до п. 3 ч. 1 ст. 65 КК України, що передбачає врахування ступеня тяжкості вчиненого злочину (у цьому випадку необхідно вести мову про індивідуальний ступінь тяжкості вчиненого злочину), особу винного та обставини, що пом'якшують та обтяжують покарання? Такі обставини не просто повинні бути перераховані у кримінальному провадженні, а повинна бути зрозуміла їх оцінка, тобто чітко відображено, яким чином такі обставини впливають на вид і розмір (строк) покарання. Крім цього, відповідно до роз'яснень ВССУ, за наявності обставин, що пом'якшують покарання та істотно знижують ступінь тяжкості вчиненого злочину, з урахуванням особи винного сторони угоди з огляду на положення статей 65, 75 КК України у редакції Закону України від 13 квітня 2012 р. № 4652-VI мають право, застосовуючи положеннями ст. 69 КК України, визначати (узгоджувати): а) основне покарання, нижче від найнижчої межі, встановленої у санкції статті (санкції частини статті) Особливої частини КК України; б) інше основне покарання, більш м'який його вид, не зазначений у санкції статті (санкції частини статті) Особливої частини КК України за цей злочин; в) не призначати додаткове покарання, передбачене у санкції статті (санкції частини статті) Особливої частини КК України як обов'язкове, за винятком випадків, встановлених ч. 2 ст. 69 КК України. При цьому стає зрозумілим, що підставою для призначення покарання, що виходить за межі санкції статті Особливої частини КК України, є саме положення ч. 3 ст. 65 КК України і кореспондуючої їй ч. 1 ст. 69 КК України, а не положення ч. 5 ст. 65 КК України. Справедливо з цього приводу зазначає В. Тютюгін: питання про можливість або, навпаки, недопустимість призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено у санкції, при укладенні угоди про примирення або визнання вини повинно бути більш чітко врегульоване безпосередньо у законі [3, с. 85]. У зв'язку із зазначеним, доходимо висновку, що при впровадженні такого «делегованого правосуддя» виникає сумнів у здатності сторін примирення правильно оцінити обставини справи і призначити міру покарання, що відповідатиме вимогам кримінального закону.

Призначення покарання, узгодженого сторонами, є обов'язковим для суду. Тобто імперативність норми, передбаченої ч. 5 ст. 65 КК України, має наслідком обмеження дискреційних повноважень суддів. При цьому, відповідно до роз'яснень, наданих ВССУ, суд зобов'язаний призначити узгоджене сторонами покарання лише після перевірки угоди на відповідність діючому законодавству та за відсутності визначених КПК України (пункти 1–6 ч. 7 ст. 474 КПК України) підстав для відмови, переконавшись, що угода може бути затверджена. Наприклад, у випадку «зловживання» сторонами угоди положеннями ст. 69 КК України, тобто у разі узгодження ними покарання, яке за своїм видом та/або розміром не відповідає характеру, тяжкості вчиненого діяння та особі винного, суд має визнати умови цієї угоди такими, що не відповідають інтересам суспільства, та відмовити в її затвердженні. Аналогічне рішення має прийняти суд у випадку неврахування прокурором при укладенні угоди про визнання винуватості наявності обставин, що обтяжують покарання, наприклад, незнятої або непогашеної судимості в обвинуваченого, що утворює рецидив злочинів, тощо. З такого тлумачення випливає, що, якщо узгоджене сторонами покарання не відповідатиме вимогам закону, то, як видається, передусім повинно йтися про загальні засади призначення покарання, передбачені ч. 1 ст. 65 КК України, суд не призначає той вид і міру покарання, які зазначені в угоді про примирення. Ми вже висловлювали свій сумнів у здатності сторін примирення надати правильну правову оцінку всім обставинам справи й узгодити покарання, яке буде відпо-

відати вимогам закону. На підставі цього стає зрозумілим, що правило про обов'язковість призначення покарання, вказаного в угоді про примирення, спростовується повноваженням суддів здійснювати правовий аналіз консенсуального рішення і можливістю не затверджувати угоду у зазначених випадках.

Крім того, інститут призначення покарання за наявності угоди про примирення не є формалізованим. За задумом законодавця, право сторін на узгодження міри покарання повинно обмежувати дискреційні повноваження суддів, однак не ставить сам пеналізаційний процес у певні межі. Виникла ситуація, коли правозастосовний розсуд змінив свого суб'єкта. А саме обмеження суддівського розсудового елементу не становить собою формалізованої системи врахування обставин справи. Хоча, як уже було з'ясовано раніше, приватний інтерес, будучи домінантою у концепції угод про примирення, врешті не елімінував дискреційність повноважень суддів у виборі міри кримінально-правового впливу. Сама норма ч. 5 ст. 65 КК України, як було проаналізовано, не становить собою виключення із загальних засад призначення покарання, а перебуває у їх межах, розміщення такого правила у ст. 65 КК України не відповідає змістовному наповненню текстуального формулювання ч. 5 цієї статті. На підставі цього та системного тлумачення норм інституту угод про примирення, стає зрозумілим, що ч. 5 ст. 65 КК України формулює загальне правило, просто перекладаючи функцію з призначення покарання з публічного органу на приватних суб'єктів. Видається раціональним внести у правозастосовний процес конкретний законодавчий припис, що відповідатиме ідеї законодавця про презумпцію правового інтересу у пеналізаційній практиці та законодавчій техніці.

Різні кримінально-правові угоди застосовуються законодавствами провідних зарубіжних країн. Особливо поширеними вони є у країнах загального права (США, Канада). У США діють угоди про визнання вини і доволі ефективні угоди про застосування альтернативних видів виправного впливу [4]. Високий рівень апробованості таких угод пояснюється специфікою правової системи США, тривалістю судових розглядів кримінальних справ, а також нормативним урегулюванням підстав і порядку їх застосування, за якого майже виключається можливість зловживань. Інститут угод у країнах романо-германської правової сім'ї, до якої тяжіє й Україна, існує в обмеженому варіанті. Дуже спірним такий інститут залишається у Франції. Юристи та політики відзначають неможливість повного дотримання презумпції невинуватості, права на судовий захист. Більш того, юристи вважають принизливим укладати подібні угоди, тому що це суперечить етиці професії в деяких аспектах [5]. Крім того, процес призначення застосування таких угод не є формалізованим.

До того ж з'ясовано, що інституту угод про примирення за законодавством європейських країн (таких як ФРН, Польща), у яких він знайшов поширення, характерні такі ознаки: 1) це є правом суду застосувати результати примирення при визначенні міри покарання; 2) наявність такої угоди може мати наслідком пом'якшення покарання судом або призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом; 3) процес призначення покарання за наявності угод про примирення має певний формалізований характер.

Враховуючи певний позитивний досвід урегулювання інституту примирення деякими державами, а також з'ясовані проблемні питання вітчизняного підходу до закріплення угод про примирення, вважаємо можливим внести зміни до КК України щодо врахування приватного інтересу у світлі теорії пеналізації. Пропонується закріпити таку статтю:

«Стаття 69². Призначення покарання за наявності угоди про примирення або про визнання вини

1. За наявності угоди про примирення або про визнання вини строк або розмір основного покарання, передбаченого санкцією статті (санкцією частини статті) Особливої частини цього Кодексу, може бути зменшений на половину.

2. На підставах, передбачених у ч. 1 цієї статті, суд може застосувати положення статті 69 цього Кодексу».

При закріпленні такого правила ч. 5 ст. 65 КК України повинна бути виключена. Як видається, така спеціальна норма матиме своїм наслідком збереження публічного характеру здійснення правосуддя при вирішенні питання щодо міри покарання, формалізацію призначення покарання за наявності угод про примирення, недопущення не обґрунтованого застосування кримінального закону, а також раціонального забезпечення прав та інтересів потерпілої особи.

Список використаних джерел

1. Туляков В. О. Кримінальне право у дискурсі змін: від доктрин до реалізації / В. О. Туляков // Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. пр. / редкол. : С. В. Ківалов (голов. ред.) [та ін.] ; відп. за вип. В. О. Туляков. — О. : Юридична література, 2010. — Вип. 54. — С. 25–31.
2. Музика А. А. Казки Кримінального кодексу та реальність / А. А. Музика // Кримінальний кодекс України 2001 р.: проблеми застосування і перспективи удосконалення : тези доповідей та повідомлень учасників Міжнародного симпозіуму (21–22 вересня 2012 р.). — Л. : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2012. — С. 157–163.
3. Тютюгин В. И. Некоторые вопросы назначения наказания по соглашению сторон в свете принятия нового Уголовного процессуального кодекса Украины / В. И. Тютюгин // Основні напрями розвитку кримінального права та шляхи вдосконалення законодавства України про кримінальну відповідальність : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (11–12 жовт. 2012 р.) / редкол.: В. Я. Тацій (голов. ред.), В. І. Борисов (заст. голов. ред.) [та ін.]. — Х. : Право, 2012. — С. 81–86.
4. Угоди в кримінальному процесі України за новоприйнятим КПК. Зарубіжний досвід [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.justconsult.info/index.php/articles/disputes/crimprocess/103-ugodi-v-kriminalnomu-protsesi-ukrajini-za-novopriyinyatim-kpk-zarubizhnij-dosvid>.
5. Угоди про визнання вини або примирення по КПК суперечать презумпції невинності [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.advocatesanswers.in.ua/index.php/2012-03-11-14-51-21/1412-uhody-pro-vyznannia-vyny-abo-prymyrennia-po-kpk-superechat-prezumptsii-nevynnosti>.

Макаренко А. С. Угоди про примирення та їхня роль у формалізації призначення покарання

У статті розглядається проблема формальності/дискреційності кримінального закону. Аналізується інститут угод про примирення в аспекті співвідношення формальних і дискреційних засад при вирішенні питань правозастосовчого характеру. Досліджуються загальні засади призначення покарання як вимога при затвердженні угоди про примирення. Робиться висновок про декларативний характер таких угод щодо обмеження суддівської дискреції. Необхідним є конкретний законодавчий припис, що зможе сформулювати спеціальне правило призначення покарання як формалізовану модель. З метою переходу вітчизняної системи правосуддя на модель відновно-компенсаційного правосуддя вбачається необхідним скоректувати механізм урахування позиції потерпілого як засіб оптимізації суддівського розсуду, закріпивши ст. 69² Кримінального кодексу України «Призначення покарання за наявності угоди про примирення або про визнання вини».

Ключові слова: формальність/дискреційність кримінального закону, суддівський розсуд, угоди про примирення, призначення покарання.

Макаренко А. С. Соглашения о примирении и их роль в формализации назначения наказания

В статье рассматривается проблема формальности/дискреционности уголовного закона. Анализируется институт соглашений о примирении в аспекте соотношения формальных и дискреционных начал при решении вопросов правоприменительного характера. Исследуются общие начала назначения наказания как требование при утверждении соглашения о примирении. Делается вывод о декларативном характере таких соглашений относительно ограничения судебской дискреции. Необходимым является конкретное законодательное предписание, которое может сформировать специальное правило назначения наказания как формализованную модель. С целью перехода отечественной системы правосудия на модель восстановительно-компенсационного правосудия представляется необходимым скорректировать механизм учета позиции потерпевшего как средство оптимизации судебного усмотрения, закрепив ст. 69² Уголовного кодекса Украины «Назначение наказания при наличии соглашения о примирении или о признании вины».

Ключевые слова: формальность/дискреционность уголовного закона, судебское усмотрение, соглашения о примирении, назначение наказания.

Makarenko A. Reconciliation agreement and their role in the formalization of sentencing

The problem of formality/discretionary of criminal law is examined in the article. The institute of agreements is analysed about reconciliation in the aspect of correlation of the formal and discretionary principles in addressing enforcement measures. The common regulations of sentencing as requirements is investigated at claim of agreement about reconciliation. Drawn conclusion about declarative character of such agreements in relation to limitation of judge's discretion. Necessary is a specific legislative requirement, which is able to form a special rule sentencing as formalized model. In order to move the domestic justice system model of restorative justice-compensatory mechanism seems necessary to adjust the accounting position of the victim as a means of optimizing the judge's discretion, securing the art. 69² of the Criminal Code of Ukraine «Sentencing in the presence of a reconciliation agreement or a plea».

Key words: formality/discretionary criminal law, judge's discretion, the reconciliation agreement, sentencing.

УДК 346.544.44:631/635-035

*Тетяна Василівна Маланчук,
асистент кафедри цивільно-правових
дисциплін та банківського права
ДВНЗ «Українська академія банківської справи НБУ»*

ПРОБЛЕМИ МАРКУВАННЯ ОРГАНІЧНОЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ

В Україні, як альтернатива традиційним продуктам, починає поступово зароджуватися попит на органічні продукти. На полицях українських супермаркетів продукти з написами «екологічно чистий», «без консервантів», «біо», «натуральний» донедавна зустрічалися доволі часто. Виробники, використовуючи вдалий маркетинговий хід, грали на екологічних настроях споживачів. Однак відповідний напис і вища ціна далеко не завжди означали, що продукт насправді відповідає певним стандартам якості.

Органічне виробництво впроваджено у більш ніж 140 країн світу. Там продукти маркуються «еко», «біо», «органік» (залежно від країни). В Україні ж серед виробників усталилася назва «органічний продукт», оскільки «еко» та «біо» через надмірне використання на продукції, яка не відповідає своїм характеристикам, втратили довіру серед вітчизняних споживачів.

Аналіз наукової літератури свідчить, що дослідження, присвячені питанням виникнення, становлення та розвитку органічного виробництва в Україні проводилися переважно в розрізі сільськогосподарських наук. Зазначеній проблематиці присвячені праці А. Галяса, М. Капштика, Ю. Бакуна, Ю. Михайлова, С. Галашевського та ін. Але правові аспекти виробництва та обігу органічної сільськогосподарської продукції досліджувалися недостатньо.

Метою цієї статті є дослідження проблем маркування органічної сільськогосподарської продукції шляхом аналізу положень Закону України «Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини».

9 січня 2014 р. набрав чинності Закон України від 3 вересня 2013 р. № 425-VII «Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини» (далі — Закон), який визначає правові та економічні основи виробництва та обігу органічної сільськогосподарської продукції та сировини. Вказаний Закон визначає органічну продукцію як продукцію, отриману в результаті сертифікованого виробництва. Документ передбачає, зокрема, впровадження системи контролю на всіх етапах виробництва органічної продукції, а також